

การพัฒนาความร่วมมือการปฏิบัติตามมาตรการ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในผู้จำหน่ายและแกนนำในชุมชน พื้นที่ตำบลหนองกงเขิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

The Development of Alcohol Control Measures Compliance Cooperation Among Vendors and Community Leader's Area, Nong Kung Soen Subdistrict, Phu Wiang District, Khon Kaen Province

กานต์ญณี เกียรติพนมแพ ศ.ม. (สุขศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพ) Kanyanee Keatpanomphae M.P.H. (Health education and Health Promotion)
สารัช บุญไตรย์ ว.ท.ม. (เวชศาสตร์ชุมชน) Sarach Buntra M.Sc. (Community medicine)
วิทยา พงแสง ศ.ม. (สุขศึกษาและการส่งเสริมสุขภาพ) Wittaya Pangsang M.P.H. (Health education and Health Promotion)
สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น Office of Disease Prevention and Control, Region 7 Khon Kaen

Received: May 1, 2023

Revised: June 26, 2023

Accepted: January 15, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความร่วมมือการดำเนินการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ตำบลหนองกงเขิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 3 ระยะ คือ 1) วิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข แกนนำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้จำหน่าย 2) พัฒนาแนวทางและดำเนินการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ และ 3) ติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลและแบบสอบถาม ระยะเวลาศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม 2564 - มิถุนายน 2565 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า ก่อนพัฒนาความร่วมมือ มีการละเมิดข้อห้ามขายให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 19.05 มีการโฆษณา ร้อยละ 38.10 และผู้จำหน่ายมีความรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในระดับดีมากเพียง ร้อยละ 28.57 เครื่องขายที่เกี่ยวข้องของแกนนำชุมชน ผู้จำหน่าย และผู้บริโภค จึงได้มีการกำหนดแนวทางแก้ปัญหา และดำเนินการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ คือ สร้างเครือข่ายตรวจเฝ้าระวัง การสร้างข้อตกลงร่วมกันของผู้จำหน่าย เสริมสร้างความรอบรู้การปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การประชาสัมพันธ์รณรงค์ และการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ผลลัพธ์ที่ได้หลังดำเนินการพบว่า ผู้จำหน่ายมีความรู้ ในระดับดีมากเพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 52.38 มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงเวลากำหนดเพิ่มเป็น ร้อยละ 75 และด้านการโฆษณาฯ ลดลงเหลือ ร้อยละ 9.09 แต่การละเมิดกฎหมายด้านการขายให้ผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปียังไม่ลดลง เห็นได้ว่าแม้ผู้จำหน่ายจะมีความรู้ความเข้าใจในมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังพบการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 อยู่ ดังนั้นจึงควรติดตามประเมินและปรับปรุงแนวทางการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ให้เหมาะสมต่อเนื่อง และอาจมีความจำเป็นต้องสร้างกติกาสังคมบังคับใช้โดยการยอมรับของชุมชนที่แท้จริง และนำไปสู่การขับเคลื่อนแนวทางสู่การปฏิบัติให้ต่อเนื่องต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาร่วมมือ การปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้จำหน่าย

Abstract

This action research aimed to foster compliance with alcohol control measures among alcohol beverage sellers in tourist attraction areas, specifically in Nong Kung Soen Subdistrict, Phu Wiang District, Khon Kaen Province. The study was conducted in three phases: 1) situational analysis, 2) development of appropriate guidelines for alcohol control, and 3) evaluation of the implemented measures. Participants included public health officials, community leaders, village health volunteers (VHVs), and alcohol beverage sellers. Data collection utilized data recording forms and questionnaires administered between October 2021 and June 2022. Data were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

The findings revealed that the initial situation indicated violations among distributors regarding the sale of alcohol to individuals under 20 years old (19.05%), as well as in advertising practices (38.10%). However, distributors exhibited an excellent level of knowledge regarding measures to control alcoholic beverages (28.57%). As part of the intervention, protocols were established for controlling beverage distribution, including the establishment of a surveillance network and the development of collective agreements among vendors. Additionally, efforts were made to enhance awareness of compliance with alcohol control measures through continuous public relations campaigns. After the implementation of these measures, there was a significant improvement in distributors' knowledge levels, which increased by 52.38 percent. Moreover, the sale of alcoholic beverages within designated hours increased to 75 percent, while instances of advertising alcoholic drinks decreased to 9.09 percent. However, violations of the law on sales to individuals under 20 years of age did not decrease.

In conclusion, while vendors demonstrated a satisfactory level of knowledge and understanding regarding alcohol control measures, violations of the Alcoholic Beverage Control Act 2008 persisted. Therefore, stakeholders must remain vigilant in monitoring and evaluating compliance with regulations, and adapt guidelines for controlling alcohol consumption to better align with the local context. Collaboration between community rules and legal measures is essential for effective enforcement.

Keywords: Cooperative development, Compliance with alcohol control measures, Vendors

บทนำ

การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ส่งผลต่อการเกิดปัญหาสุขภาพ ครอบครัว การเกิดอุบัติเหตุและอาชญากรรม ซึ่งกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ และยังเป็น 1 ใน 10 อันดับแรกของปัจจัยเสี่ยงที่เป็นสาเหตุการตายและความพิการของประชาชนทั่วโลก⁽¹⁾ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ 34.0 ในปี 2558 เป็นร้อยละ 28.0 ในปี 2564 ผู้ชายดื่มมากกว่าผู้หญิง 4 เท่า (ร้อยละ 46.4 และ 10.8) ซึ่งเป็นผลจากการรณรงค์งดดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์รวมทั้งจากสถานการณ์

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ที่มีการห้ามจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และห้ามดื่มในสถานที่ต่าง ๆ⁽²⁻⁴⁾ เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลรายภาคพบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือดื่ม ร้อยละ 32.3 เป็นอันดับ 2 รองจากภาคเหนือ ร้อยละ 33.1 กรุงเทพมหานครและภาคกลาง ร้อยละ 27.3 และ 26.8 ส่วนภาคใต้มีอัตราการดื่มต่ำสุด ร้อยละ 16.6 ทั้งนี้ ความชุกของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ปี 2560-2564 เขตสุขภาพที่ 7 ลดลงจากร้อยละ 33.7 เป็น ร้อยละ 32.5 ในปี 2564 จังหวัดขอนแก่นมีอัตราการดื่มสูงที่สุด ร้อยละ 39.9

สูงกว่าปี 2560 (ร้อยละ 36.45) รองลงมาได้แก่จังหวัดร้อยเอ็ด และกาฬสินธุ์ ซึ่งอัตราการตีไม่ต่างกันคือร้อยละ 30.9 และ 30.1 ต่ำกว่าปี 2560 (ร้อยละ 31.72 และ 31.46) ส่วนจังหวัดมหาสารคาม มีอัตราการตีต่ำสุดร้อยละ 29.2 ต่ำกว่าปี 2560 ร้อยละ 31.06 อัตราการตีมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปี 2560⁽⁵⁾

สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ได้เร่งรัดการดำเนินงานควบคุมแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องตีแอลกอฮอล์อย่างจริงจังและต่อเนื่องเพื่อคุ้มครองสุขภาพของประชาชนโดยเฉพาะเยาวชนภายใต้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ซึ่งมีผลบังคับใช้มาตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2551 เพื่อลดปัญหาและผลกระทบทางสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งช่วยป้องกันเด็กและเยาวชนมิให้เข้าถึงเครื่องตีแอลกอฮอล์ได้โดยง่าย ซึ่งกรอบการดำเนินงานยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ระดับชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565 – 2570) ในการขับเคลื่อนการลดการบริโภคเครื่องตีแอลกอฮอล์ได้มุ่งเน้นการดำเนินงานด้วย 7 กลยุทธ์ได้แก่ 1) การควบคุมและจำกัดการเข้าถึง 2) การควบคุมพฤติกรรม การซื้อ หลังการตี 3) การบำบัดรักษา 4) การควบคุมการโฆษณา ส่งเสริมการขาย และการให้ทุนอุปถัมภ์ 5) การขึ้นราคาผ่านระบบภาษี 6) การสร้างค่านิยมเพื่อลดการตี และ 7) การมีระบบสนับสนุนและบริหารจัดการที่ดี เป้าหมายเพื่อนำไปสู่การสร้างสุขภาพที่ดีของประชาชน และลดค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการสูญเสียเนื่องจากโรคและความรุนแรง หรือผลกระทบที่เกิดจากการบริโภคเครื่องตีแอลกอฮอล์⁽⁶⁾ การดำเนินงานควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ในเขตสุขภาพที่ 7 ที่ผ่านมามีปัญหาในพื้นที่ เช่น ข้อมูลการร้องเรียนผ่านทางระบบ TAS เขตสุขภาพที่ 7 ปี 2563–2564 พบข้อร้องเรียน 17 เรื่อง ซึ่งมีการรายงานผลผ่านระบบ 11 เรื่อง ข้อร้องเรียนที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ การโฆษณาเครื่องตีแอลกอฮอล์ การลดราคา การแจกแถม ให้เครื่องตีแอลกอฮอล์ การขายเครื่องตีแอลกอฮอล์ออนไลน์/ผ่านแกร็บ/เฟซบุ๊ก และขายในสถานที่ราชการ⁽⁷⁾ และรายงานการตรวจเฝ้าระวังการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตี

แอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในพื้นที่ท่องเที่ยวช่วงเทศกาลสงกรานต์ในกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า และประชาชนผู้เข้ามาท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา พบว่ามีการลักลอบจำหน่ายเครื่องตีแอลกอฮอล์ของผู้ประกอบการและลักลอบนำเครื่องตีแอลกอฮอล์เข้ามาบริโภคในพื้นที่ท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นพื้นที่สาธารณะห้ามมิให้มีการบริโภค ห้ามมิให้มีการจำหน่ายเครื่องตีแอลกอฮอล์กระทั่งในปี พ.ศ. 2563–2564 สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักระดับพื้นที่ในการกำหนดมาตรการป้องกันการละเมิดและสื่อสารข้อความสำคัญเพื่อสร้างการรับรู้ สร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และการจัดทำบันทึกกลนามความร่วมมือ (MOU) และสนับสนุนองค์ความรู้และสื่อที่เกี่ยวข้องด้านกฎหมายให้ผู้ประกอบการร้านค้า เพื่อควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ในพื้นที่ 4 แห่ง ใน 2 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น ได้แก่ ฝ่ายหนองหวาย อำเภอโนนพอง พัทยา 2 อำเภอภูเวียง และจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้แก่ แหลมโนนวิเศษ อำเภอสหัสขันธ์ และหาดดอกเกด เขื่อนลำปาว การสุ่มตรวจประเมินพื้นที่ดังกล่าว พบว่ามีการละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การบริโภคเครื่องตีแอลกอฮอล์ในพื้นที่ท่องเที่ยว และมีการจำหน่ายจากร้านค้าในชุมชนโดยมีบริการจัดส่งเข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยว เป็นต้น สำหรับพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (พัทยา 2) อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบว่านักท่องเที่ยวต่างถิ่นฝ่าฝืน พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 โดยนำเครื่องตีแอลกอฮอล์เข้ามาตีเองในสถานที่ท่องเที่ยวและบริเวณโดยรอบ โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนร้านอาหารโดยเฉพาะร้านที่อยู่ในแฟมมีการลักลอบขายเครื่องตีแอลกอฮอล์ให้นักท่องเที่ยว ร้านค้าในชุมชนยังขายเครื่องตีแอลกอฮอล์ให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี และขายให้คนเมา (ติดแอลกอฮอล์)⁽⁸⁾ และข้อมูลการสำรวจความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ในผู้จำหน่ายในพื้นที่ พบว่าในรอบ 3 เดือนที่ผ่านมาผู้จำหน่ายส่วนใหญ่เคยรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องมาตรการและกฎหมายตาม พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องตีแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 จากแหล่ง/สื่อช่องทางต่างๆ 3 อันดับ ได้แก่

สรรพสามิต ร้อยละ 90.84 โทรศัพท์ ร้อยละ 69.04 และ อสม. ร้อยละ 61.90 แต่ยังคงความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ วัน เวลาที่ห้ามจำหน่าย อาทิต ร้อยละ 26.19 เข้าใจว่าขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามสวนสาธารณะได้เมื่อได้รับใบอนุญาตจากสรรพสามิต ร้อยละ 30.95 เข้าใจว่าการขายให้ผู้มีอาการมีนเมา ไม่ผิดกฎหมาย ร้อยละ 50 เข้าใจว่าวันสำคัญทางศาสนา ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ ร้อยละ 24.4 เข้าใจว่าขาย นอกเวลาที่กฎหมายกำหนดได้ และร้อยละ 28.57 เข้าใจว่าสามารถขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยการชิงโชค ลดราคาเพื่อส่งเสริมการขาย แลก แจก แถม และ จัดโปรโมชั่นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ ส่วนความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่เพียงพอ ร้อยละ 61.90 และมีปัญหา ร้อยละ 14.29 การปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ พบว่ามีการขออนุญาตจำหน่ายหรือต่อ ใบอนุญาตทุกปี ร้อยละ 92.86 การควบคุมการเข้าถึง และการหาซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์พบว่าขายในระหว่าง เวลาที่กำหนดอย่างเคร่งครัดเพียง ร้อยละ 16.67 และ ขายให้บุคคลที่อายุต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 19.05 ขายให้ ผู้มีอาการมีนเมา ร้อยละ 9.52 การควบคุมการโฆษณา และส่งเสริมการขาย พบการโฆษณาและคิดว่า ไม่ผิดกฎหมาย ร้อยละ 38.09

จากข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ว่า มีผู้ประกอบการร้านค้า ในบริเวณพื้นที่ท่องเที่ยวสาธารณะได้ให้ความร่วมมือต่อการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แต่ยังพบปัญหาจากผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน หรือ ร้านค้าที่อยู่นอกพื้นที่ท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามมาตรการ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ส่งผลกระทบให้เกิด การละเมิดไม่ปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในหลายข้อห้าม และมีความเสี่ยงต่อสุขภาพ ของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ท่องเที่ยวสาธารณะและ ชุมชนอันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับการบริโภคเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ได้ ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาความร่วมมือ ของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการดำเนินการ แก้ไขปัญหาของพื้นที่ด้วยรูปแบบที่เหมาะสม ในการ ปฏิบัติตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุม

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 อันจะส่งผลต่อ ความปลอดภัยและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนาความร่วมมือการดำเนินการปฏิบัติตาม มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของผู้จำหน่าย เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ตำบล หนองกุ้งเซิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

รูปแบบการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยประยุกต์หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ตามแนวคิดของเคมมิสและแม็กแท็กการ์ท (Kemmis & McTaggart)⁽⁹⁾

พื้นที่ดำเนินการวิจัย ตำบลหนองกุ้งเซิน อำเภอ ภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ตัวแทนผู้ประกอบการ ร้านค้า 42 คน และแกนนำชุมชน 20 คน ในพื้นที่ ตำบลหนองกุ้งเซิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เลือก แบบเจาะจง โดยผู้เข้าร่วมวิจัยสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ ระหว่างเดือน ตุลาคม 2564 – มิถุนายน 2565

ขั้นตอนการดำเนินงาน

แบ่งเป็น 3 ระยะ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ สถานการณ์ 2) การพัฒนาแผนกิจกรรมและการดำเนิน การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ (Planning, Action) และ 3) การติดตาม (Observation) ประเมินผล (Reflection) ในพื้นที่ตามกรอบระยะการดำเนินงานและ ขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์

กิจกรรมที่ 1 วิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับความรู้ และการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แกนนำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) สมาชิกสภาองค์การ บริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) จำนวน 20 คน

และผู้ประกอบการร้านค้า จำนวน 22 คน (1 คน/ร้านค้า) ในพื้นที่ตำบลหนองกุ้งเชิง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น คัดเลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้ กระบวนการประชุมกลุ่มย่อย เครื่องมือวิจัยคือ แบบบันทึกการประชุม และประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) จัดหมวดหมู่ แยกแยะข้อมูลตามประเด็น และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิรายงานผลการประเมิน การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ และสำรวจ ความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ของผู้ประกอบการร้านค้า ด้วยแบบสอบถาม ประยุกต์จากการศึกษารูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติตาม มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่าย⁽¹⁰⁾ และตามองค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและ บริการสุขภาพ 2) ความรู้ความเข้าใจ 3) ทักษะการสื่อสาร 4) การจัดการตนเอง 5) การรู้เท่าทันสื่อและ 6) การตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง⁽¹¹⁾ ได้แก่ ความสามารถในการสืบค้นหา เลือกสรรและกลั่นกรอง ข้อมูล ข่าวสาร ความสามารถในการจดจำ ตีความ และขยายประเด็นข้อมูลข่าวสารที่ได้รับรวมถึงการสื่อสาร ข้อมูลด้วยวิธีที่หลากหลาย ความสามารถในการกำหนด เป้าหมาย และการวางแผนให้ตนเองสามารถปฏิบัติตาม มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้อย่างเหมาะสม การวิเคราะห์และประเมินสื่อ ตรวจสอบความถูกต้องและ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล และกำหนดทางเลือกหลีกเลี่ยง หรือปฏิเสธความต้องการภายในของตนเอง และสถานการณ์ ที่เอื้อให้มีการจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้อย่าง เหมาะสมโดยผ่านกระบวนการคิดของตนเอง เครื่องมือ คือแบบสอบถามมีการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา ความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (Index of Congruence: IOC) ของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ได้ค่า IOC ระหว่าง 0.66–1.00 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาแสดงด้วยค่าร้อยละ จำนวน ค่าเฉลี่ย และ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลความรอบรู้ เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตาม สำนักสื่อสารความเสี่ยง กรมควบคุมโรค⁽¹²⁾ เพื่อเป็น ข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 ดังนี้

การเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับมาตรการ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ระดับมาก คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 66.68–100.00

ระดับปานกลาง คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 33.34–66.67

ระดับน้อย คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 0.00–33.33

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ระดับมาก คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 80.01–100.00

ระดับปานกลาง คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 60.01–80.00

ระดับน้อย คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 0.00–60.00

ความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์

ระดับดีเยี่ยม คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 90.00–100.00

ระดับพอเพียง คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 75.00–89.99

ระดับมีปัญหา คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 61.00–74.99

ระดับไม่พอเพียง คะแนนอยู่ระหว่าง ร้อยละ 0.00–60.99

ระยะที่ 2 พัฒนากิจกรรมและดำเนินกิจกรรมการ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ ตามขั้นตอน ประกอบด้วย

กิจกรรมที่ 2 การวางแผน (Planning) โดยจัดการ ประชุมราชการเพื่อวิเคราะห์และคืนข้อมูลการสำรวจ ความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แกนนำชุมชน อสม. สมาชิก อบต. และผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตำบล หนองกุ้งเชิง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น เลือกแบบ เจาะจงจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย

แบบบันทึกการประชุม และแบบกำหนดแผนการดำเนินงาน มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในผู้จำหน่ายโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนกิจกรรมการดำเนินงานในพื้นที่ และฐานการเรียนรู้ ตามองค์ประกอบของความรอบรู้ด้านสุขภาพ 6 องค์ประกอบ

กิจกรรมที่ 3 การดำเนินงาน (Action) สนับสนุนให้มีการดำเนินกิจกรรมตามแผนการดำเนินงานควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่ และการสร้างความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมดำเนินการประกอบด้วยผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้นำชุมชน อสม. และ อบต.ในพื้นที่

ระยะที่ 3 การประเมินผลและสรุปบทเรียนประกอบด้วย

กิจกรรมที่ 4 สังเกตการณ์ (Observation) ประกอบด้วย 1) การติดตามผลการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ และสำรวจความรอบรู้มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบบันทึกติดตามผลการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายตามแผนงาน/กิจกรรม และแบบบันทึกการสังเกตในชุมชน และ 2) การประเมินความรอบรู้ มาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ผู้นำชุมชน อสม. และ อบต.ในพื้นที่ ด้วยแบบสอบถาม

กิจกรรมที่ 5: การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน (Reflection) ตามแผนกิจกรรมของพื้นที่ โดยจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนมุมมอง และนำผลการดำเนินงานที่ได้สะท้อนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และร่วมกันปรับปรุงกิจกรรม

การดำเนินงาน กลุ่มผู้มีส่วนร่วม ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข แกนนำชุมชน อสม. สมาชิก อบต. และผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตำบลหนองกุ้งเซิน อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น คัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบบันทึกและสรุปผลการประชุมถอดบทเรียนของพื้นที่

ผลการศึกษา

ระยะที่ 1: ผลการศึกษาศถานการณ์การดำเนินงานควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ผ่านมา พบว่าผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่มีความเข้าใจ และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังมีการนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากนอกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเข้ามาดื่มริมหาดพัทยา 2 โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างพื้นที่เฉพาะกลุ่มวัยรุ่น และผู้ประกอบการธุรกิจรถแข่งปลาที่ไม่ใช่คนพื้นที่ ประกอบกับร้านค้าในชุมชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 เช่น ขายให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี ขายให้คนเมาสุรา (ติดแอลกอฮอล์) รวมถึงประชาชนในพื้นที่ชุมชนโดยรอบแหล่งท่องเที่ยว และขาดความรู้ทางด้านกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 เกี่ยวกับ อายุ สถานที่ วันเวลาห้ามขาย งานบุญประเพณียังมีการดื่มแอลกอฮอล์จำนวนมาก ความรอบรู้และการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่ายส่วนใหญ่ในพื้นที่ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับความรอบรู้และการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
ระดับความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์		
ไม่พอเพียง (0 – 57.60 คะแนน)	26	61.90
มีปัญหา (57.61 – 71.90 คะแนน)	6	14.29
$\bar{x} = 49.67, S.D = 16.28$		
การปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์		
มีการขออนุญาตจำหน่าย หรือต่อใบอนุญาตทุกปี	40	92.86

ตารางที่ 1 ระดับความรอบรู้และการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ต่อ)

ประเด็น	จำนวน	ร้อยละ
การควบคุมการเข้าถึงและการหาซื้อแอลกอฮอล์		
ขายในระหว่างเวลาที่กำหนดอย่างเคร่งครัด	7	16.67
ขายให้บุคคลที่อายุต่ำกว่า 20 ปี	8	19.05
ขายให้ผู้มีอาการมึนเมา	4	9.52
การควบคุมการโฆษณาและส่งเสริมการขาย		
มีการติดป้ายโฆษณาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และคิดว่าไม่ผิดกฎหมาย	16	38.09

ผู้จำหน่ายส่วนใหญ่เคยรับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องมาตรการและกฎหมายตาม พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 จากแหล่ง/สื่อช่องทางต่าง ๆ 3 อันดับ ได้แก่ สรรพสามิต โทรทัศน์ สื่อโซเชียล และ อสม. แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับข้อจำกัดหรือข้อห้ามด้านบุคคล สถานที่ วัน เวลาห้ามจำหน่าย เช่น เข้าใจว่าขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามสวนสาธารณะได้ เมื่อได้รับใบอนุญาต ขายให้ผู้มีอาการมึนเมาได้ และขายในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ทั้งนี้ ภาพรวมความรอบรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่ม

แอลกอฮอล์ส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่พอเพียงและมีปัญหา รวมทั้งเครือข่ายที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนการดำเนินงานตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างต่อเนื่อง

ระยะที่ 2: การพัฒนาความร่วมมือและสร้างความรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และแกนนำ

2.1 ขั้นตอนการวางแผน (Planning) มีการประชุม คัดข้อมูลระหว่างผู้วิจัยร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ นำไปสู่การวางแผนกิจกรรมดำเนินงาน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แผนงานกิจกรรมการดำเนินงานตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในพื้นที่

กิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินการ	ผู้รับผิดชอบ
1) เสริมสร้างความรอบรู้การปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์	อบรม 2 วัน	ทีมผู้วิจัย
2) ตรวจเฝ้าระวังฯ และให้คำแนะนำร้านค้าในพื้นที่	2 ครั้ง	แกนนำชุมชน/อสม.
3) สื่อสาร ธารงรงค์ หอกระจายข่าว/แผ่นพับ	เดือนละ 1 ครั้ง	แกนนำชุมชน/อสม.
4) ติดตามการดำเนินงานตามแผนกิจกรรม	2 ครั้ง	แกนนำชุมชน/อสม.

2.2 ขั้นการดำเนินงาน (Action) ภาควิเคราะห์
เกี่ยวข้องในพื้นที่ดำเนินกิจกรรมตามแผนประกอบด้วย

1) การให้ความรู้สร้างความรอบรู้ทางสุขภาพ
เกี่ยวกับการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
ตามองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ (1) การเข้าถึงข้อมูล
สุขภาพและบริการสุขภาพ (2) ความรู้ความเข้าใจ
(3) ทักษะการสื่อสาร (4) การจัดการเงื่อนไขทางสุขภาพ
ของตนเอง (5) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ และ
(6) การตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดทักษะ
(skill) ความสามารถ (ability) ในการเข้าถึง เข้าใจข้อมูล
และบริการสุขภาพ ตัดสินใจนำข้อมูลไปใช้ในการปรับ
พฤติกรรมเพื่อให้มีการปฏิบัติตามมาตรการควบคุม
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผ่านกิจกรรมฐานแลกเปลี่ยน
เรียนรู้จำนวน 4 ฐาน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 รับได้ไหม ถ้าใช้คุณหรือใคร
เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้มีความสามารถในการวิเคราะห์
คำถาม ประเมินคำถามโดยใช้ประสบการณ์ ความรู้ และ
ความเข้าใจต่อผลกระทบของโทษและภัยจากเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ ประเด็น ความหมาย และโทษของการดื่ม
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ สถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
คนไทยดื่มแอลกอฮอล์ปริมาณแอลกอฮอล์ที่เข้าสู่ร่างกาย
(มิลลิกรัม%) และผลต่อร่างกาย รวมถึงการเชื่อมโยง
คำสอนจากพุทธวจนเพื่อให้เข้าใจโทษ พิษภัยจากการดื่ม
น้ำเมาซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 6 ประการ ได้แก่
ความเสื่อมทรพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง เป็นบ่อเกิดแห่ง
การทะเลาะวิวาท เป็นบ่อเกิดแห่งโรค เป็นเหตุเสียชื่อเสียง
เป็นเหตุไม่รู้จักรละอาย และเป็นเหตุทอนกำลังปัญญา
ซึ่งจากการประเมินการมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายให้ข้อคิดเห็น
ข้อดีของการเลิกหรือไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ว่า
ช่วยลดความเสี่ยงโรคภัย การบาดเจ็บและอุบัติเหตุทำให้
พุงยุบ น้ำหนักลด หน้าตาสดชื่น ผิวพรรณสดใสขึ้น
ความจำดีขึ้น นอนหลับได้สนิทกว่าเดิม และมีเงินเก็บ
มากขึ้น ครอบครัวอบอุ่นมากขึ้น

กิจกรรมที่ 2 เข้าถึง เข้าใจ มาตรการควบคุม
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้
มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

และสามารถวิเคราะห์เนื้อหาของแหล่งข้อมูล จากแหล่ง
ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ และการวิเคราะห์สถานการณ์จำลอง กรณีมี
การตั้งเพิงขายอาหารที่หาดพัทยา 2 และมีเหล้า เบียร์ ไวน์
จำหน่าย หรือมีการติดป้ายโฆษณาว่า การกระทำดังกล่าว
ผิดกฎหมายหรือไม่อย่างไร ซึ่งผลพบว่าส่วนใหญ่สามารถ
ค้นหาแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ได้โดยใช้สื่อโซเชียล เช่น อินเทอร์เน็ต
กลุ่มไลน์ของแกนนำชุมชน และสอบถามจากแหล่งสื่อที่
เป็นตัวบุคคล เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สรรพสามิต
ผู้ใหญ่บ้าน อสม. ส่วนการฝึกวิเคราะห์สถานการณ์จำลอง
พบว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถแยกแยะได้ว่าการขาย
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสวนสาธารณะหรือพื้นที่
ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายฯ

กิจกรรมที่ 3 ถ้ามได้ ไตร่ตรอง ต้องทำให้ถูก
และรู้เท่าทันกลยุทธ์ทางการตลาดของแอลกอฮอล์
เพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้มีความสามารถประเมิน
สถานการณ์การรู้เท่าทันการโฆษณาของบริษัทจำหน่าย
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของร้านค้าในชุมชน และการปฏิบัติ
ตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
พ.ศ.2551 ลักษณะการกระทำที่ต้องห้ามในการขาย
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ซึ่งกฎหมายได้กำหนดห้ามมิให้
ผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะ
การใช้เครื่องขายอัตโนมัติ การเร่ขาย การลดราคาเพื่อ
ประโยชน์ในการส่งเสริมการขาย การให้หรือเสนอให้สิทธิ
ในการเข้าชมการแข่งขัน การแสดง การให้บริการ
การชิงโชค การชิงรางวัล หรือสิทธิประโยชน์ใดเป็น
การตอบแทนแก่ผู้ซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือแก่ผู้นำ
หีบห่อ หรือฉลากหรือสิ่งอื่นใดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์
มาแลกเปลี่ยนหรือแลกซื้อ การแจก แถม ให้ หรือ
แลกเปลี่ยนกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือกับสินค้าอื่น
หรือการให้บริการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี หรือแจกจ่าย
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในลักษณะเป็นตัวอย่างของเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์ หรือเป็นการจูงใจสาธารณชนให้บริโภค
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงการกำหนดเงื่อนไขการขาย
ในลักษณะที่เป็นการบังคับซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ว่า
โดยทางตรงหรือทางอ้อม วิธีหรือลักษณะอื่นใดตามที่

รัฐมนตรีประกาศ กำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ และห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาเครื่องตี้มแอลกอฮอล์หรือ แสดงชื่อ หรือเครื่องหมายของเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณ หรือชักจูงใจให้ผู้อื่นตี้ม โดยตรงหรือโดยอ้อม แต่การโฆษณาหรือประชาสัมพันธ์ใด ๆ โดยผู้ผลิตเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ทุกประเภทให้กระทำได้ เฉพาะการให้ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้เชิงสร้างสรรค์ สังคม โดยไม่มีการปรากฏภาพของสินค้าหรือบรรจภัณฑ์ ของเครื่องตี้มแอลกอฮอล์นั้น เว้นแต่เป็นการปรากฏ ของภาพสัญลักษณ์ของเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ หรือ สัญลักษณ์ของบริษัทผู้ผลิตเครื่องตี้มแอลกอฮอล์เท่านั้น จากการประเมินกิจกรรมพบว่าประเด็นที่เข้าใจคลาดเคลื่อน คือ การจำหน่ายให้บุคคลต้องห้ามตามกฎหมาย ได้แก่ บุคคลที่อายุน้อยกว่า 20 ปี และบุคคลที่มีนเมาจน ครอบงำสติไม่ได้โดยบางส่วนยังมีความเข้าใจว่าไม่สามารถ จำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ให้บุคคลที่อายุน้อยกว่า 18 ปีและเพิ่มเติมวันที่ห้ามจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดไว้คือ วันเลือกตั้ง และ มาตรา 32 เรื่องการโฆษณา และมีการสะท้อนข้อมูลกรณี ผู้แทนบริษัทเครื่องตี้มแอลกอฮอล์สนับสนุนสื่อโฆษณา ได้แก่ กระจกน้ำ แก้วน้ำ ร่ม เขยอกน้ำ น้ำดื่ม ป้ายกันแดด พัดลม ปฏิทิน กล่องอาหาร เสื้อ หมวก ผ้าเช็ดหน้า โดยเข้าใจ ว่าสามารถรับได้เนื่องจากคิดว่าให้ฟรีเป็นรางวัล

กิจกรรมที่ 4 การเรียนรู้และสาธิต ตัวอย่าง การกระทำผิด ตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตี้ม แอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และเข้าใจกฎหมาย รวมทั้งปฏิบัติให้ถูกต้องในการจำหน่าย เครื่องตี้มแอลกอฮอล์ตามเวลา บุคคล และสถานที่ ซึ่งปัจจุบันได้มีกฎหมายควบคุมการบริโภคเครื่องตี้ม แอลกอฮอล์ คือ พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตี้ม แอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการที่ เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการไว้ ประกอบด้วยข้อปฏิบัติ ของผู้ผลิตหรือนำเข้าเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ สถานที่ หรือบริเวณต้องห้ามในการขายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ การห้ามขายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ให้แก่บุคคลต่าง ๆ วิธีการหรือลักษณะต้องห้ามในการขายเครื่องตี้ม แอลกอฮอล์ สถานที่หรือบริเวณที่ห้ามบริโภคเครื่องตี้ม แอลกอฮอล์ และข้อห้ามในการโฆษณา

2) การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับ มาตรการควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ตามพระราชบัญญัติ ควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ทางหอกระจายข่าว โดยผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง

3) แกนนำชุมชนดำเนินการให้คำแนะนำ ข้อกฎหมายให้แก่ร้านค้าทุกร้านที่เปิดใหม่ให้ทราบและ ปฏิบัติ เช่น ห้ามจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ให้แก่คน เมาขาดสติ ห้ามจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ในวันพระ ใหญ่ และวันเลือกตั้ง แนะนำผู้ซื้อถึงเวลาที่สามารถซื้อ เครื่องตี้มแอลกอฮอล์ได้

ระยะที่ 3: การประเมินผลการดำเนินงานพื้นที่ ดังนี้

ขั้นตอนการสังเกต (Observation): ติดตาม และประเมินผล

1) การประเมินความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ มาตรการควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ตามพระราชบัญญัติ ควบคุมเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในกลุ่ม เป้าหมายแกนนำชุมชน และผู้จำหน่าย ก่อนและหลังการ ให้ความรู้ พบว่าก่อนการให้ความรู้มีคะแนนเฉลี่ยระดับ ความรู้ 10.11 คะแนน หลังให้ความรู้มีคะแนนเฉลี่ยระดับ ความรู้ 23.78 คะแนน ความต่างค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{d}$) เพิ่มขึ้น 13.67 คะแนน และความพึงพอใจในการดำเนิน กิจกรรมคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.39

2) การติดตามการปฏิบัติของผู้จำหน่าย จำนวน 2 ครั้ง (เมษายน และ มิถุนายน 2565) พบว่า ร้านค้าส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งนี้การตรวจเตือนเฝ้าระวังในช่วงเทศกาลสงกรานต์ใน ชุมชนและบริเวณสวนสาธารณะหาดพัทยา 2 และตรวจ ประเมินร้านค้าจำนวน 44 ร้าน ผลการตรวจประเมิน พบว่า มีร้านค้าจำหน่ายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ (เหล้า เบียร์ไวน์) ตามเวลาที่กฎหมายกำหนด ร้อยละ 75 ไม่ติด ป้ายเตือน/สติ๊กเกอร์ ให้ปฏิบัติตามมาตรการควบคุม เครื่องตี้มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 25 ยังมีการขายให้เด็กอายุ ต่ำกว่า 20 ปี ร้อยละ 20.45 และพบการโฆษณาเกี่ยวกับ เครื่องตี้มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 9.09 และการติดตาม สังเกตของแกนนำและ อสม. พบว่า ร้านค้าและผู้ซื้อยังมีการ ซื้อขายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ตั้งแต่เช้าตรู่ ร้านค้าส่วนใหญ่ ไม่มีการติดป้ายโฆษณา หรือป้ายส่งเสริมการขายเครื่อง

ดื่มแอลกอฮอล์อื่น ยังพบเยาวชนที่อายุต่ำกว่า 20 ปี มาซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

3) ผลการสำรวจความรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่ายในพื้นที่ตำบลหนองกุ้งเชิงจำนวน 42 ร้าน หลังการดำเนินงานพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในระดับมาก เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 28.57 เป็นร้อยละ 52.38 ระดับน้อย ลดลงจากร้อยละ 30.95 เหลือร้อยละ 7.14 มีความรู้เกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์หลังดำเนินการ ระดับพอเพียง เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 11.90 เป็น ร้อยละ 30.95 ระดับมีปัญหา เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.29 เป็น ร้อยละ 26.19 ระดับไม่พอเพียง ลดลงจากร้อยละ 61.90 เป็น ร้อยละ 42.86 ทั้งนี้มีการเข้าถึงข้อมูลระดับพอเพียง เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.05 เป็น ร้อยละ 21.43 มีการสื่อสาร ระดับพอเพียง เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.14 เป็น ร้อยละ 21.43 มีการจัดการตนเองระดับไม่พอเพียง ลดลงจากร้อยละ 76.19 เป็น ร้อยละ 54.76 มีการรู้เท่าทันสื่อ ระดับพอเพียง เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.14 เป็น ร้อยละ 9.52 และมีการตัดสินใจในการปฏิบัติระดับดีเยี่ยม เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 30.95 เป็น ร้อยละ 40.48 และระดับพอเพียง เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 23.81 เป็น ร้อยละ 26.19 พฤติกรรมการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้านค้าจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตามเวลาที่กฎหมายกำหนดจากร้อยละ 16.67 เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 47.62 การขายให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี จากร้อยละ 19.05 เพิ่มขึ้นเป็น ร้อยละ 26.19 และมีการโฆษณาเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จากร้อยละ 38.10 ลดลงเหลือ ร้อยละ 19.05

ขั้นตอน การสะท้อนผลการปฏิบัติงาน (Reflection)

ข้อมูลจากการติดตามทั้ง 2 ครั้ง พบปัญหาที่เป็นสาเหตุการละเมิดกฎหมายของผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ผู้จำหน่ายสะท้อนเหตุผลต้องการรายได้เพื่อมาจุนเจือครอบครัวจึงจำเป็นต้องจำหน่ายนอกเวลากฎหมายกำหนดและมีความเกรงใจผู้ที่มาขอซื้อเนื่องจากเป็นคนรู้จักในชุมชนในส่วนการดำเนินการตามกฎหมายห้ามการโฆษณา แกนนำชุมชนและผู้จำหน่ายได้ตกลง

ร่วมกันให้ปลดป้ายโฆษณาหรือป้ายส่งเสริมการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ออก และไม่ยอมให้ตัวแทนผลิตภัณฑ์นำป้ายดังกล่าวมาติดอีกต่อไป รวมถึงมีการแจ้งเวลาที่สามารถจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ตามกฎหมายแก่ผู้ซื้อ

การปรับปรุงแผนกิจกรรมดำเนินงาน ในเวทีการสรุปผลการดำเนินงานของภาคีแกนนำชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาการควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีการปรับข้อเสนอกิจกรรมให้มีการขับเคลื่อนเพิ่มเติมคือ การสนับสนุนสื่อข้อความที่สร้างการรับรู้ข้อห้ามตามกฎหมายให้ทั่วถึงทุกร้านค้า การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดต่อเนื่อง การต่อยอดรณรงค์ให้มีการจัดงานศพปลอดเหล้า และการสื่อสารความเสี่ยงประสาธัมพันธ์อย่างต่อเนื่องในชุมชนโรงเรียน และร่วมกันจัดทำธรรมนูญชุมชนให้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาความร่วมมือการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่ายและแกนนำชุมชน พื้นที่ตำบลหนองกุ้งเชิงอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. ผู้จำหน่ายมีความรู้ความเข้าใจและการตัดสินใจ รวมถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของกฤษณ์ ขุนลีกและคณะ⁽¹⁰⁾ ซึ่งพบว่าการพัฒนาบทบาทของผู้จำหน่ายเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุข การส่งเสริมร้านค้าตัวอย่าง การประชาสัมพันธ์ประเด็นสำคัญของมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้ประชาชนได้รับทราบ และสร้างแกนนำในการส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวฯ รวมทั้งรณรงค์ให้ความรู้ในโรงเรียน หมู่บ้าน งานบุญปลอดเหล้า และการตรวจเยี่ยมร้านค้าโดยคณะเจ้าหน้าที่มีผลทำให้ผู้จำหน่ายปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มมากขึ้น และสุขุมอายุวัฒน์และคณะ⁽¹³⁾ พบว่า เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุม

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาสุราของประเทศไทย จึงต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ให้กับผู้จำหน่ายและพัฒนากระบวนการให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายมีความมั่นใจในการกำกับ ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

2. การกระทำผิดตาม พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 อาทิ การขายให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปีที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อย ซึ่งเป็นผลมาจากผู้จำหน่ายมีความคุ้นเคยกับประชาชนในพื้นที่จึงไม่มีการสอบถามอายุผู้ซื้อก่อน สอดคล้องกับการศึกษาของพงษ์ศักดิ์ อ้นมอย⁽¹⁴⁾ พบว่า ผู้ประกอบการร้านค้าโดยรอบสถานศึกษาจังหวัดอุดรธานีส่วนใหญ่ไม่สอบถามอายุของผู้ซื้อก่อนจำหน่าย และการจำหน่ายให้เยาวชน ทั้งนี้ ประเด็นการโฆษณาตลอดเนื่องจากเครือข่ายแกนนำในพื้นที่มีการตรวจเฝ้าระวังและให้คำแนะนำแก่ผู้จำหน่ายให้มีความเข้าใจและตระหนักในการปฏิบัติตามกฎหมายเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้กรม ดรุณ และ ประกันชัย ไกรรัตน์⁽¹⁵⁾ พบว่า ปัจจัยความรอบรู้ด้านสุขภาพที่มีอิทธิพลต่อระดับพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนอายุ 15 ปีขึ้นไปในจังหวัดบึงกาฬ ได้แก่ การจัดการตนเอง การเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ การตัดสินใจและเลือกปฏิบัติที่ถูกต้อง การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพ การสื่อสารสุขภาพ โดยตัวแปรปัจจัยทั้ง 6 องค์ประกอบสามารถร่วมกันทำนายระดับพฤติกรรมสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างได้ร้อยละ 27.3 ($R^2 = 0.273$) จึงควรเน้นการพัฒนาทักษะการจัดการตนเองเป็นลำดับแรกเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน

3. การศึกษาครั้งนี้เป็นการขับเคลื่อนการดำเนินงานในรอบระยะเวลาที่สั้น เครือข่ายจึงมีการวางแผนบูรณาการต่อเนื่องในชุมชน โรงเรียน และผลักดันให้มีการจัดทำธรรมนูญชุมชน เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชน ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ซึ่งส่งผลต่อ

ความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เครือข่ายในพื้นที่ควรมีการบูรณาการตรวจเฝ้าระวังการกระทำผิดตามพ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 อย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการดำเนินงานตามมาตรการอื่นๆ

2. เครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ต้องสนับสนุนการจัดทำธรรมนูญชุมชนชนวนศพลอดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และโรงเรียนปลอดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และติดตามประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่อง

3. หน่วยงานระดับเขต จังหวัด อำเภอ หรือพื้นที่ควรมีการสนับสนุน เสริมทักษะ หรือพัฒนาความรู้ให้ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชน ให้สามารถปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพื่อจำกัดการเข้าถึง และลดนักดื่มหน้าใหม่ ควบคู่กับการควบคุมผู้จำหน่าย

4. ควรศึกษาการขับเคลื่อนงานควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในพื้นที่ต้นแบบอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบขยายผล และสนับสนุนมาตรการฯ ระดับชุมชนเพื่อควบคุมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ให้เกิดชุมชนต้นแบบเพิ่มขึ้นในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่ง จากผู้เกี่ยวข้องจากเครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เครือข่ายแกนนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลหนองกุงเงิน สำนักงานสาธารณสุขอำเภอภูเวียง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น กลุ่มโรคไม่ติดต่อ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น

ขอขอบคุณ นายแพทย์สมาน พุตระกูล ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ความอนุเคราะห์สนับสนุน อำนวยการการศึกษาวิจัย ขอขอบคุณ ดร.สุทิน ชนะบุญ วิทยากรชำนาญการพิเศษ (ด้านการสอน) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัด

ขอนแก่น นางกนกพร พินิจลิก นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น และ ดร.บุญทนากร พรหมภักดี นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย และให้คำปรึกษาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. GBD 2019 Risk factors collaborators. Global burden of 87 risk factors in 204 countries and territories, 1990–2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. *Lancet* 2020; 396(10258): 1223–49.
2. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. การสำรวจพฤติกรรมด้านสุขภาพของประชากร พ.ศ.2564. กรุงเทพฯ: 2564.
3. ทีมวิจัยการทบทวนวรรณกรรมนานาชาติและสวีเดน. ชุดรายงาน: สุราและสังคัม ปี 2021 สุรากับการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา: มุมมองเชิงปัจเจกบุคคล สังคม และนโยบาย. เชียงใหม่: วนิตการพิมพ์; 2564.
4. งานโรคติดต่ออุบัติใหม่ กลุ่มพัฒนาวิชาการโรคติดต่อ กรมควบคุมโรค. สถานการณ์โรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มาตรการสาธารณสุขและปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทางโรคในผู้เดินทาง [อินเทอร์เน็ต]; 2564 [เข้าถึงเมื่อ 30 ตุลาคม 2564]. เข้าถึงได้จาก: <https://ddc.moph.go.th/uploads/files/2017420210820025238.pdf>
5. ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) สาขาวิชาระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สหมิตรพัฒนาการพิมพ์ (1992); 2564.
6. สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กรมควบคุมโรค. แผนปฏิบัติการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระดับชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2565–2570). กรุงเทพฯ: อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์; 2565.
7. สำนักงานคณะกรรมการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. สรุปผลการจัดการข้อร้องเรียนของประชาชนผ่านระบบสารสนเทศเพื่อเฝ้าระวังการละเมิดกฎหมายควบคุมยาสูบและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. นนทบุรี: กรมควบคุมโรค; 2564.
8. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น. รายงานการประชุมวางแผนพัฒนาความรอบรู้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ วันที่ 2 พฤศจิกายน 2564 ห้องประชุมสำนักงานสาธารณสุขอำเภอภูเวียง. ขอนแก่น: สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น; 2564.
9. Kemmis S, McTaggart R. The action research planner. Australia: Deakin University Press; 1988.
10. กฤษณ์ ขุนลิก, รังสรรค์ สิงห์เลิศ, สุณี สาริตานันต์. รูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้จำหน่าย ในจังหวัดหนองคาย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม* 2556; 7(3): 197–206
11. Manganello JA. Health literacy and adolescents: a framework and agenda for future research. *Health Educ Res* 2008; 23(5): 840–7.
12. สำนักสื่อสารความเสี่ยงและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ กรมควบคุมโรค. การประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพในการป้องกันควบคุมโรคและภัยสุขภาพของประชาชนไทยปี 2564. กรุงเทพฯ: เอส.ออฟเซ็ทกราฟฟิค ดีไซน์; 2564.
13. ดุษฎี आयวัฒน์, วณิชชา ณรงค์ชัย. การประเมินผลการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดอุดรธานีและจังหวัดขอนแก่น) กรณีผู้จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์. *วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น* 2555; 5(1): 55–68.

14. พงษ์ศักดิ์ อ้นมอย. การพัฒนามาตรการการจำกัด
การจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้เยาวชน ของ
ผู้ประกอบการร้านค้าโดยรอบสถานศึกษาในจังหวัด
อุตรดิตถ์. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
2561; 6(3): 525-50.
15. ภมร ตรุณ, ประกันชัย ไกรรัตน์. ปัจจัยความรอบรู้
ด้านสุขภาพที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของ
ประชาชนจังหวัดบึงกาฬ. วารสารวิชาการกรม
สนับสนุนบริการสุขภาพ 2562; 15(3): 71-82.